

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 1, Sayı: 2, Aralık 2015, s. 146-151

Ar. Gör. Sebile BAŞOK DİŞ

Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü,
sebile_basok2000@yahoo.com.

KAOS KELAM HİJYEN ŞİDDET

Murat Baç, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2012, 170 s. ISBN:978-605-5895-27-3

Murat Baç'ın *Kaos Kelam Hijyen Şiddet* adlı eserinin arka kapağında şöyle bir cümle yer almaktadır: “*Kaos Kelam Hijyen Şiddet* bir felsefe kitabı, ama bildiğimiz Türkçe felsefe kitaplarına benzemiyor...” Felsefeyle az çok ilgisi olan herhangi bir okurun, bu ifadenin ne kadar doğru olduğunu teyit etmeden bu kitabı okuyacağı düşünülemez. Kitabın yedinci ve sekizinci bölümleri, çeşitli felsefe kitap ve dergilerinde yayımlanmış akademik yazılardan oluştuğu için ilgili bölümlerin akademik bir seviyede kaleme alındığı söylenebilir. Kitabın ilk altı bölümü ise, daha farklı bir tarzda yazılmış, felsefi kavram ve ifadeler yazarın deneyimleri ile harmanlanmıştır. Bu bölümlerde yazar, Kanada'daki doktora öğrenimi sırasında yaşadığı olayları ve bu olaylar üzerine Kuzey Amerika toplumu hakkında yürüttüğü araştırmaları kaleme almıştır. Bu bölümler hem içerdiği mizahi unsurlarla hem de olaylar hakkında yapılan derin muhakemelerle okuru düşündürdü ve –yazar muhtemelen bu ifadeden pek hoşlanmayacaktır– okura büyük keyif veren kısımlardır.

Baç, birinci bölüme *Beyaz Adamın Düşleri* adını vermiş. Okur ilerleyen sayfalarda bu adın, bir Kızılderili'ye atfedilen “Beyaz adamın düşlerini anlamıyorum.” sözüne gönderme olduğunu görecektir. Yazarın sadece bu bölüme verdiği ad değil, tüm bölüm adları dikkate ve düşünmeye değerdir. Bu nedenle kitabın bölümlerinden bahsederken birinci, ikinci bölüm olarak adlandırmaktansa bölüm başlıklarını yazmak uygun olacaktır.

Beyaz Adamın Düşleri başlığını taşıyan birinci bölüm, Baç'ın üniversiteden bir arkadaşı olan James'le bir konser sırasında gerçekleştirdiği diyalogun aktarılmasıyla başlar. Baç, ona konser alanında normalden üç kat pahalıya satılan birayı, normal bir fiyattan satın alıp konser alanına getirmeyi teklif eder. James bu öneri karşısında deyim yerindeyse dumura uğrar. Çün-

kü bu davranış James'in yaşadığı toplumsal normlara uygun değildir. Baç, James'in yüzünün aldığı ifadeden yola çıkarak normlar, toplumsal kurallar ve "onto-ethos (yani insan denen canlıya ait dilsel, kavramsal, kültürel bir var-olma, anlam-üretme ve değer-atfetme ağı ya da yöresi)" hakkında çeşitli düşünceler ortaya koyar. Burada yazarın dikkat çektiği hususlardan biri, "yaşamı düşünme ve irdeleme ile geçen bir filozof adayının dünyasına girmiş olan beşer yapımı modern kuralları sorgulamaya zihninde yer açmakta zorlanmasıdır." (s. 11)

Bu bölümde yazarı felsefi bir soruşturmaya iten bir diğer olay, Kanada'ya yeni gelmiş öğrencilere verilen kitapçıkta yer alan uyarı niteliğindeki şu bilgidir: "Kuzey Amerikalılar günlük iletişimlerinde sırasında aralarında yaklaşık 3 ayaklık (91 santimetre) mesafe bulunmasını tercih ederler." (s. 14) Bu uyarı Baç'a göre Batı logosunun ayırt edici yönleri olan öngörü, olasılıkları planlama ve idare konularında sergilediği yüksek performansla ilgilidir. Batının logosu sistematik olmayı, verimliliği ve çileyi sıfırlamayı amaçlamaktadır ki kitapçıkta yabancı öğrencilere yönelik uyarı tüm bu amaçlara hizmet eder niteliktedir. Bu bölümün en kayda değer noktalarından biri de Baç'ın "an-arşi" kelimesinin etimolojik tahlilini yaptığı kısımdır.

İkinci bölüm *Emniyetin Fazlası Olmaz* başlığını taşır. Yazarın bölümün ismiyle ilgili açıklamasına göre cümle Amerika'da slogan biçiminde yaygın olarak kullanılan bir cümledir. (s. 23) Yazar, bu bölümün başında 2000 yılına doğru, özellikle Kuzey Amerika'da sene sonunda bilgisayarlarda 99'dan sonra 00'a geçilmesi yüzünden ortaya çıkabilecek bazı sıkıntıların bulunma olasılığından dolayı yaşanan korkuya değinir ve bu korku nedeniyle, aslında sıradan halkın çok fazla endişe duymasını gerektiren bir durum olmamasına rağmen alınan önlemleri anlatır. Halk, bilgisayarların yazılım programlarında yaşanabilecek bazı sorunların ortaya çıkabilme olasılığına dair duyduğu endişe ve korku nedeniyle gaz maskesi ve ilk yardım çantası almaya yönelmiştir. Baç, özellikle Türkiye gibi ülkelerin halkları için hiçbir şekilde anlaşılamayacak bu korku ve tedbirleri Batılı logosun pürüzsüzlük arayışı ile ilişkilendirir ve bu konuya ilişkin iki örnek daha sunar.

Bu bölümde yazar, "Türkiye'den Kanada'ya geldikleri için mutluluktan havalara uçan, Doğu coğrafyasını ve onun temsil ettiği şeyleri geride bırakmanın gururunu taşıyan, mümkün olan en yüksek hızda Kuzey Amerikalılaşmak için yırtınan, onlar gibi 'Haay!' veya 'Si yu leeydır!' diyebilmek için telaffuzlarını düzeltmeye çalışan..." insanların trajikomik hallerine de değinir. (s. 27) Ancak yazar, bu durumun sadece o insanların tercihleriyle ilgili olmadığını, bu durumun ortaya çıkışında "Aydınlanma Şantajı" diye adlandırılabilir bir tavrın da etkisi olduğunu farkındadır.

Yazar, eleştirel açıdan bakıldığında, gerekliliği tartışılabilir olan ve sıkça gerçekleştirilen ciddi yangın tatbikatları ile ilgili birkaç anısını aktarır. Ardından Kanada'da bazı sivil toplum kuruluşlarının çocuk bahçelerinden salıncakların kaldırılması ile ilgili yürüttükleri kampanyaya ilişkin habere değinerek, böylesi bir güvenlik endişesi içerisinde yaşanan bir hayatın olası sonuçlarını sıralar.

Özgürlüğün Dağıtımı ve Tüketimi başlığını taşıyan üçüncü bölüm ağırlıklı olarak yazarın Felsefe Tartışmaları adlı dergide yayımlanmış bir makalesine dayanmaktadır. Bu bölümde Baç, “ticari nesnelerin ‘özgürlük’ gibi kavramların kullanımı yoluyla dönüştürücü/büyüsel özellikler edinmesi ve fetiş niteliği kazanması” olgusunu ele alır. Bu çerçevede öncelikle, “fetiş” kelimesinin etimolojik tahlilini yapar ve fetişleştirmenin ne kadar yaygın bir uygulama olduğunu gösterir. Ancak yazar burada geleneksel toplumlar ve Batı toplumları arasında bir ayırım yapar. Her ne kadar her iki toplum biçiminde de fetişsel eylemler mevcutsa da bu eylemler geleneksel kültürlerde kendiliğinden gerçekleşirken, çağdaş tüketim toplumlarında bu eylemler bilinçli ve hesaplı bireylerce “tasarım, yönetme ve yönlendirme” kipinde gerçekleştirilirler. (s. 40) Yazar, fetişleştirme eylemi tarafından şekillendirilen bir zihinle tüketen çağdaş şehirli insanın asıl tükettiği şeyin, “bir simgeler, kodlamalar ve anlamlandırmalar sistemi” olduğu iddiasındadır. (s. 42) Tüketim özgürlüğüne (fetişleştirme eylemiyle zihni şekillendirildiği için ne kadar özgür olduğu son derece tartışmalıdır) sahip birey, siyasal olarak son derece güçsüzdür ancak buna rağmen “kendisini önemli, değerli, özgür ve kontrol-elinde bir varlık” olarak hissetmektedir. (s. 43) Bireyin içinde bulunduğu psikolojik koşulları ortaya koyan yazar, tüketimle tatmin arayan bireyin sonsuz bir koşu bandında olduğu gerçeğini açıklayarak tüketim çarkının nihai sonuçsuzluğunu ortaya koyar. Çağdaş sistem oldukça güçlüdür; çünkü bu sistem, geleneksel sistemlerden farklı olarak “ayrıcılık, farklılık ve köktencilik kavramlarına özel bir ilgi göstermekte, bu unsurları karşısına almak yerine kendi işlem mantığına uygun olarak onları tanımlamaya, kazanmaya, öndeyilemeye ve sistemin kalanı içine yedirmeye çalışmaktadır.” (s. 55) Bu bağlamda ‘image is everything’ anlayışı nasıl sistemde bir slogan haline gelebiliyorsa, “image is nothing” gibi bir olumsuzlama da bir slogan olarak sisteme yerleştirilebilmektedir.

Dördüncü bölüm *Dünya Üzerinde Cennet* başlığını taşır. Baç, bu bölümde “Alışveriş merkezleriyle ve de özellikle onun büyüklüğüyle övünen bir halkın ruh hali incelenmeye değerdir.” iddiasını ileri sürer ve Kuzey Amerika kalkının ruh halini incelemeye koyulur. (s. 60) Bu amaçla bu toplumlarda egemen olan “farklı olanların bir araya gelmesi ve kaynaşması” toplumsal/söylemsel temasını sorgular. Acaba bu toplumlarda gerçekten farklı olanların “kaynaşması” ve “bir araya gelmesi” söz konusu mudur yoksa gösterilenler bir vitrin görüntüsünden mi ibarettir? Yazar, gözlemlerine dayanarak dışarıdan gelenlerin Kanadalı olmak için kültürel olarak pek çok şeyi arkalarında bırakmak zorunda kaldıklarını, kucaklayıcı olduğu iddia edilen ideolojinin aslında hiç de kucaklayıcı olmadığını iddia eder ve yerli halklardan olan kimselere verilen *Yerli Halklar Başarı Ödülleri* töreninin Oscar ödül gecesine ne kadar da benzer şekilde gerçekleştirildiğini uzunca anlatarak bu iddiasına delil getirir.

Yazar, Kanada halkının ruh halini incelemeyi sürdürür ve bu kez “hayatı yüzeyden dokunup-geçerek yaşama” olgusunu ele alır. Yazarın bu olguda başvurduğu örnek, *hallmark* denilen tebrik kartlarıdır. Bu kartların özelliği, eskiden kişisel duygu ve düşüncelerin yazılması için boş bırakılan kısmın “kolaylık sağlayacak” şekilde hazır ifadelerle doldurulmuş olmasıdır. Bu kartlar ve benzerleri önemli işlemlere sahiptirler: “Bireye sıkıntı verebilecek yaşam dilimlerini saf dışı bırakırken, bireyin özerklik alanını sürekli genişletirler. Bu işlev ve onun tüketimsel

malzemeleri insanı tek-tip'leştirirken yalnızlaştırır, ruhsal olarak yoksullaştırır ve hatta aklını yavaşlatır." (s. 72)

Baç, *Dünya Üzerinde Cennet* adlı bölümde Kanada toplumunun para ile olan fetişsel ilişkini de soruşturma konusu yapar ve bu ilişkinin boyutlarını anlamamızı sağlayacak bir iki örnek sunar. Yazar bu bölümde ayrıca, Batıda üzerinde hassasiyetle durulan "düşünceli olmak ve karşındakini utandırmaktan kaçınmak" gibi bir amaca hizmet ettiği düşünülen, diğerini yüceltme tavrı olarak dilde gösterilen aşırı duyarlılığı da sorgular. Ulaştığı sonuç şudur: "Söz konusu tavır yaşayan insana yönelik bir ilgi gibi görünse de aslında dilsel tanzime, sözel inceliklere ve genel olarak dilin kendisine duyulan soyut ve steril bir hayranlıktır." (s. 83) Baç, bu bölümde son olarak "gönüllü çalışma çılgınlığını" ele alır. Sosyal yardımlaşmayı sağlayan insanî saikleri ve bunların sahiçiliğini, gerçekte nelere tekabül ettiklerini sorgulayarak bu bölümü tamamlar.

Yazar, *Çile ve Tutku* adını taşıyan beşinci bölümde Kuzey Amerikalıların ölüm ve tutku kavramlarına yaklaşımını anlamaya çalışır. Baç'a göre bu kavramların anlaşılması için Kuzey Amerika'da yürürlükte olan çileyi sıfırlama normunun ve hoş/ iyi vakit geçirme kavramının değer belirleyici, değer bütünleyici rolünün anlaşılması gerekir. Baç, burada yine ufuk açıcı bir etimolojik tahlilde bulunur ve "passion" kelimesinin kökenini ve anlamını açıklığa kavuşturur. Bu tahlile göre çile, tutku ve sabır birbirleriyle yakından ilişkili kavramlardır. Ancak yazara göre Kuzey Amerika'da yaşama hükmeden modern logos, "çile-sabır-tutku" eksenini nitelendirilebilecek yaşamsal boyutu dizginleme, törpüleme ve hatta devre dışı bırakma anlamında şaşırtıcı bir etkinlik düzeyinde çalışır ve bireylerin görüngesel dünyalarını o yönde yapılandırır." (s. 102-103)

Geçmişin ve Geleceğin Sessizlikleri ismini taşıyan altıncı bölüm, büyük oranda yazarın daha önce yayımlanmış yazılarının dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur. Bu bölümde kelâm ve sükut arasındaki ilişkiye değinilerek kelâmın ve sükutun anlamına dair birtakım mülahazalarda bulunulur, ardından çağdaş dünyada kelâma/kelimelere ne kadar büyük bir yer verildiğine, buna karşın sükutun/sessizliğin barındırdığı derinliğe karşı genel bir kültürel korku duyulduğuna değinilerek, bu bağlamda değerlendirilebilecek bazı örnekler sunulur.

Yedinci bölüm *Ek: Meraklısına Felsefe Tarihi Notları* başlığını taşır. Bu bölüm kendi içinde birkaç kısma ayrılmıştır. *Varlık* adını taşıyan ilk kısımda bir felsefe problemi olarak varlık sorunu tartışılır. Varlık konusu bir problem olarak ortaya konduktan sonra Sofistlerin, Atomcuların, Platon ve Aristoteles'in, Descartes ve Kant'ın varlık sorusunu ne şekilde ele aldıkları, bu ele alma ile beraber ortaya hangi sorunların çıktığı ve bu sırada felsefenin nasıl bir yol izlediği genel olarak anlatılır. Bu bölümün ikinci kısmına *Dil* başlığı verilmiştir. Bu kısımda, dilin mesele edilmesi gerekirken niçin mesele edilmediğine dair bir açıklama yapılmış ve dili önemli bir felsefi sorun olarak ele alan Ludwig Wittgenstein'in iki ayrı döneminde dille ilgili ortaya koyduğu görüşlere değinilmiştir. *Olgular* başlığı verilen üçüncü kısımda nesnel olduğu düşünülen olguların dışında kalan olguların durumu ve nesnel olguların gerçeklik içinde ontolojik/nesnellik statülerinin tam olarak ne olduğu tartışılır. Dördüncü kısım *Onto-Ethos* başlığını

taşır, bu kısımda onto-ethosun anlamı açıklanır ve ethos kavramına (ilişkin) Heidegger'in yaptığı yoruma yer verilir.

Var olma ve Yok Olma Üzerine adlı sekizinci bölüm, tüm bölümler arasında en kısa olanıdır. Burada tartışılan, etik değerlendirmelerimizde kendimize tanıdığımız normatif ayrıcalık ve üstünlüktür. Bu meseleler üzerinde dikkatli bir şekilde düşünen bir insanın fark edeceği şey, insan topluluklarının onto-ethoslarının mutlaklık barındırmayıp olumsal olduğudur. Çağdaş logos'u barındıran yapılar için de bu olumsallık geçerlidir, varlıkları zorunlu değildir ve yokluk üzerine inşa edilmişlerdir.

Kitabı okuyan kişi, aynı zamanda kitabın başlığı da olan kaos, kelam, hijyen ve şiddet kavramlarının birbirleriyle nasıl bir bağlantı içerisinde olduğunu görecektir. Sosyo-ontolojik bir anı kitabı olarak tanıtılan eser okuyucuya, Kanada örneği üzerinden, gelişmiş Batı toplumlarına duyulan hayranlık perdesini kaldırarak bu toplumlara daha objektif bir açıdan bakma olanağı sağlayacak, kendi onto-ethosunun dışında bir onto-ethosu değerlendirerek insan yapımı değerler, anlamlar, normlar bütününe daha eleştirel bir tavırla yaklaşabilme imkânını sunacaktır. Öte yandan an-arşi, fetiş, passion, onto-ethos gibi kavramların etimolojik tahlilleri ve kavramlara getirilen açıklamalar da okurun ufkunu açacak niteliktedir. Kitap, içerik bakımından o kadar zengindir ki içeriğin doğru bir sunumunu yapma çabası, bir kitap tanıtım yazısında gösterilebilecek tüm çabalara rağmen eksik kalacaktır. Pek çok yazarımızın eseri ufuk açıcı, bilgilendirici, eleştirel ve düşündürücü olma gibi kimi özelliklerden bir veya birkaçını barındırmakta iken bu eser, yerli yazar elinden çıkma kitaplarda görmeye pek de alışık olmadığımız tarzda, bahsedilen özelliklerin tamamına sahiptir. Baş'ın bu eseri, eleştirel düşünceye açık zihinler için özellikle modernleşme, tüketim kültürü, Batı medeniyeti ve felsefeyle ilgilenen kişiler için okunmaya değerdir.

Kaos Kalam Hijyen Şiddet

Murat Baç

